

**รูปแบบการบริหารจัดการศาสนาของคณะสงฆ์
อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา**
**Religious Education Management Mode of the Monks
in Sanam Chai Khet District, Chachoengsao Province**

พระครูปลัดชาลิน กตปุญโญ (ทองนोक)¹
Phrakhrupalat Chalin Katapunyo (Thongnok)

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการบริหารจัดการศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา 2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการบริหารจัดการศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล 3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอที่มีต่อรูปแบบการบริหารจัดการศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทราระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการสำรวจด้วยแบบสอบถามซึ่งมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.945 กับกลุ่มตัวอย่าง คือ พระภิกษุในอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 223 รูป ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้คือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟ ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 รูปหรือคน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาสรุปเป็นความเรียง ผลการวิจัยพบว่า 1. พระสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.33$, $S.D.=0.441$) 2. ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน พรรษาต่างกัน การศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการบริหารจัดการศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย 3. ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทราพบว่า 1. ขาดการวางแผน ระเบียบ และข้อปฏิบัติไม่อย่างชัดเจน ขาดความชัดเจนในการวางแผนและเป้าหมาย ขาดการติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง 2. ขาดความชัดเจนในตำแหน่ง และหน้าที่ความ

Received: 2021-06-13 Revised: 2021-07-29 Accepted: 2022-06-01

¹ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Corresponding Author E-mail: 6301204208@mcu.ac.th

รับผิดชอบ สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ขาดการดูแล ซ่อมแซม ดังนั้นจึงควรมีการวางกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติและควรมีแผนการดำเนินงาน

คำสำคัญ (Keywords): การบริหารจัดการ; ศาสนศึกษา

Abstract

The objectives of this research are 1. to study Good Management in the Sangha Administration of Uthai District, Ayutthaya Province According to the opinions of the monks 2. to compare the opinions of the monks Towards Good Management in the Sangha Administration of Uthai District, Ayutthaya Province Classified by personal factors 3. to study problems, obstacles and recommendations About Good Management in the Sangha Administration of Uthai District, Ayutthaya Province. The research methodology is a combination of methods. During the quantitative research the survey was conducted by questionnaires, which had the confidence value of the entire issue equal to 0.731 with the sample group, the monks in the Sangha Administrative Area, Uthai District. Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, the number of 352 images were analyzed by the social science program. The statistics used were frequency, percentage, mean, standard deviation. T-value test and testing the F. With a one-way analysis of variance, the qualitative research was conducted by in-depth interviews with eight key informants or people using descriptive content analysis techniques. Findings were as follows: 1. The monks have opinions on the general condition of religious education administration. of the Sangha of Sanam Chaikhet District Chachoengsao Province Overall, it was at a moderate level ($\bar{X}$ =3.33, S.D.=0.441). 2. The results of the research hypothesis test found that monks with different ages, different years, different education. There are opinions on the model of religious education management of the Sangha. Sanam Chaikhet District Chachoengsao Province The overall picture is different. Therefore, according to the research hypothesis 3. The results of the analysis of problems, obstacles and recommendations on the model of religious education management of the Sangha Sanam Chaikhet District Chachoengsao Province found that 1) Lack of clear rules, regulations and practices Lack of clarity in planning and goals Lack of continuous monitoring and auditing 2) Lack of clarity in the position and responsibilities Various items and appliances lack care and repair, therefore rules, regulations, procedures should be established and there should be a plan of action.

Keywords: Management; Religious studies

บทนำ (Introduction)

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตมุ่งเน้นการศึกษาโดยใช้ภาษาบาลีเป็นหลัก จนเมื่อปี พ.ศ.2435 สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อคราวปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร ได้กำหนดหลักสูตรการสอนพระภิกษุและสามเณรขึ้น เพื่อให้เรียนรู้หลักพระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และ พระวินัย ตลอดถึงหัตถ์แต่งเรียงความแก้กระทู้ธรรม ถึงวันที่ 27 มีนาคม 2454 ได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรใหม่ เพื่อใช้สำหรับสอนพระภิกษุ และได้โปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางเป็นครั้งแรก ในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุ และ วัดเบญจมบพิตร เป็นสถานที่สอบวิชาที่สอบมียู่ 3 วิชา คือธรรมวิภาค แต่งเรียงความแก้กระทู้ธรรม และแปลภาษามคธ เฉพาะท้องถิ่นทานในอรรถกถาธรรมบท จนกระทั่งปี พ.ศ.2456 ได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพิ่มคหิปปัตติเข้าในธรรมวิภาค และได้ขยายหลักสูตรขึ้นอีกเป็นระดับชั้นโทและชั้นเอก ดังมีหลักสูตรปรากฏในปัจจุบัน ซึ่งการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ประกอบด้วยการศึกษาหลักสูตรต่างๆ ดังนี้ คือ

1. หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม มี 3 ระดับ ได้แก่ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก
2. หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี มี 9 ระดับ ได้แก่ ประโยค 1-2 จนถึงเปรียญธรรม 9 ประโยค
3. หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีวิชาการพระพุทธศาสนาได้แก่ ศาสนปฏิบัติ ภาษาบาลีและธรรมวินัย เป็นวิชาบังคับแกน 36 หน่วยกิต ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ 21 หน่วยกิต ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รวม 57 หน่วยกิต (สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง, 2543)

จากการวิจัยครั้งนี้ จะทำให้ได้ทราบถึง รูปแบบการบริหารจัดการศาสนศึกษา ของคณะสงฆ์อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้วยการจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลว่าจะมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร เพราะทุกวันนี้นักเรียนผู้ที่เรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม นั้นมักจะไม่ค่อยให้ความสำคัญเกี่ยวกับวิชาที่เรียนนี้นัก เพราะมีความคิดว่าเรียนไปแล้วเอา ไปประกาศไป ก็ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์อะไรได้ จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมมากนัก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษาก็จะทำให้สามารถเข้าใจปัญหา และอุปสรรคของการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมนี้ และก็จะทำให้ได้ทราบถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาที่จะเกิดตามมา ในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

วัตถุประสงค์การวิจัย (Purpose or Objective)

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการบริหารจัดการศาสนศึกษา ของคณะสงฆ์ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการบริหารจัดการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล

3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอที่มีต่อรูปแบบการบริหารจัดการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

ดำเนินการวิจัยโดยวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) กับจำนวนพระสงฆ์ในอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 223 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.948 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ สถิติความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage : %) และพรรณนาความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนตามหลักสังคหวัตถุธรรม ของคณะสงฆ์อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ใช้ค่าสถิติค่าเฉลี่ย (Mean : $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard : S.D.) และสถิติเชิงอนุมาน ทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ ใช้สถิติทดสอบค่าที (t-test) ค่าเอฟ (F-test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way Analysis of Variance : ANOVA) ในกรณีที่ตัวแปรที่มีสามกลุ่มขึ้นไป เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างน้อยที่สำคัญที่สุด LSD (Least Significant Difference) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจำนวน 8 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามลำดับความสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique)

ผลการวิจัย (Research Results)

1. พระสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการศาสนศึกษา ของคณะสงฆ์อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$, S.D.=0.441)

2. ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน พรรษาต่างกัน การศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการบริหารจัดการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

3. ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทราพบว่า 1. ขาดการวางกฎ

ระเบียบ และข้อปฏิบัติไม่อย่างชัดเจน ขาดความชัดเจนในการวางแผนและเป้าหมาย ขาดการติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง 2. ขาดความชัดเจนในตำแหน่ง และหน้าที่ความรับผิดชอบ สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ขาดการดูแล ซ่อมแซม ดังนั้นจึงควรมีการวางกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติและควรมีแผนการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะ 1) ควรมีการฝึกอบรมในการสอนให้มีความชำนาญให้มีประสิทธิภาพ ควรหมั่นศึกษาหลักธรรมให้แตกฉานมีทักษะในการสอนธรรม 2) ควรปรับเกณฑ์การวัดและประเมินผลโดยใช้วิธีดำเนินสายกลาง จัดระบบให้มีมาตรฐานเดียวกัน โดยเน้นการวัดความเข้าใจและการประยุกต์ใช้มากกว่าวัดความจำ

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอสนามชัย เขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ เกี่ยวกับทรัพยากรในการบริหาร ตามทฤษฎี 4M เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

คน (Man) บุคลากรทางการศึกษา จากการวิจัย พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับทรัพยากรในการบริหาร ตามทฤษฎี 4M ด้านบุคลากรทางการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า บุคลากรมีความรู้ความสามารถในการจัดการทรัพยากรด้านการศาสนศึกษา บุคลากรมีความเข้าใจในการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่ มีบุคลากรเพียงพอต่อการจัดการบริหารทรัพยากร สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหากังวาล อธิธมโม (2558) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพแวดล้อมทั่วไปของการบริหารจัดการมีจุดแข็ง คือ มีการส่งเสริมให้มีการศึกษา ปรีชาธรรมและอบรมภาคปฏิบัติภาวนาธรรมแก่พระภิกษุสามเณรภายในสำนัก 2. ปัจจัยหลักสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการเกิดประสิทธิภาพนั้น คือการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ 3. รูปแบบการบริหารจัดการที่เป็นมาตรฐาน คือเจ้าสำนักมีวิสัยทัศน์ มีการชวนชาวศึกษาตุนงานของสำนักที่มีมาตรฐานนำมาปรับปรุงสำนักเอง

เงิน (Money) งบประมาณในการบริหารงาน จากการวิจัย พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับทรัพยากรในการบริหาร ตามทฤษฎี 4M ด้านงบประมาณในการบริหารงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า มีแหล่งเงินทุนภายนอกจากภาครัฐ มีแหล่งเงินทุนภายนอกจากภาคเอกชน(ประชาชน) และมีการใช้งบประมาณในการบริหารจากภายใน(วัด) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมิโก) (2558) ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี” ผลการวิจัยพบว่า 1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการคือกระบวนการของการกำหนดทิศทางและวัตถุประสงค์ของ

องค์กร กำหนดแผนทั้งในระยะสั้น กลาง และยาว 2. สภาพกลยุทธ์การทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์ที่เป็นอยู่นั้น มีความสอดคล้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 3. กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ แบ่งเป็น 1) ด้านการวางแผน ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมมีภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตาม สามารถทำงานเป็นทีมและสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งและลำดับความสำคัญ 2) ด้านการสรรหาคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานเพื่อจะได้นำไปสู่ขั้นตอนที่มีคุณภาพ 3) ด้านการพัฒนา พัฒนาความรู้ ทักษะพฤติกรรม 4) ด้านการธำรงรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของคณะสงฆ์ การร่วมมือร่วมใจ ความจงรักภักดี และความสำเร็จในงานของคณะสงฆ์ การปรับเปลี่ยนตำแหน่งที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถและประสบการณ์

วัสดุ (Materials) วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องจัดหา จากการวิจัย พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นของพระสงฆ์เกี่ยวกับทรัพยากรในการบริหาร ตามทฤษฎี 4M ด้านเป็นฐานะในการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า ทรัพยากรที่มีอยู่เพียงพอต่อการบริหารจัดการในด้านการศาสนศึกษา มีการจัดการทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปได้อย่างคุ้มค่า และยังมีการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) ของทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปเช่นกระดาษที่พิมพ์ไปแค่ด้านเดียวสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระปลัดวรญาณ อคฺคชโร (2558)** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์” ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัญหา อุปสรรคในการบริหารจัดการพบว่า อดีตเจ้าอาวาสเป็นผู้นำเชิงปัจเจกชนสั่งการเพียงรูปเดียวจนปรากฏผลชัดเจนเจ้าอาวาสรูปใหม่ซึ่งบริหารจัดการวัดต่อมาไม่สามารถสืบสานอัตลักษณ์เดิมไว้ได้ 2. หลักการบริหารตามแนวพุทธศาสนาช่วยให้การบริหารวัดดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงามและควรส่งเสริมอาคาริยวินัย 3. ความเป็นไปได้ในการพัฒนาการบริหารจัดการต้องอาศัยองค์ประกอบ ด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านบุคลากร ด้านเทคนิค ด้านสังคม และด้านประชากรชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ

การจัดการ (Management) การบริหารสำนักเรียน จากการวิจัย พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นของพระสงฆ์เกี่ยวกับทรัพยากรในการบริหาร ตามทฤษฎี 4M ด้านการจัดการ (Management) การบริหารสำนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า มีการวัดระดับความรู้ความสามารถของและมาตรฐานของผู้บุคลากร มีมาตรการในการวัดระดับผู้เรียนได้ตรงตามมาตรฐานที่กำหนดไว้อย่างเป็นสากล มีการจัดสรรงบประมาณในการบริหารสำนักเรียนอย่างเหมาะสมและเพียงพอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาศรณชัย มหาบุญโถ (2556)** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์” การศึกษาพบว่า 1) ด้านการปกครอง มีการประชุมเพื่ออบรมพระสังฆาธิการตามมติมหาเถรสมาคม หรือการจัดหลักสูตรในระยะสั้นๆ เท่านั้น 2) ด้านการศาสนศึกษา มีการศึกษาพระปริยัติธรรมสายสามัญหรือการศึกษาในมหาวิทยาลัยมากขึ้น 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มุ่งเน้นการสงเคราะห์ประชาชนให้ได้รับการศึกษาทางพระธรรมวินัย ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ 4) ด้านการเผยแผ่ มีการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบัน มีความพร้อมทั้งในการพูด เทคนิ การบรรยาย 5) ด้านการสาธารณูปการ

ในปัจจุบันมี 2 รูปแบบ 6) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ปัจจุบันมีการช่วยเหลือประชาชนโดยอยู่บนพื้นฐานของจิตเมตตา แสดงภาวะในการเป็นผู้นำที่มีอยู่ให้ประจักษ์แก่คณะสงฆ์และประชาชน

2. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อทรัพยากรในการบริหารจัดการศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

จากการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นที่มีต่อทรัพยากรในการบริหารจัดการศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ด้านบุคลากรทางการสอน จากการวิจัย พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นที่มีต่อทรัพยากรในการบริหารจัดการศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านบุคลากร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า มีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการศาสนาเอง มีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการศาสนา จากองค์กรภาครัฐเข้ามาสนับสนุน และมีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจและมีความสามารถในการบริหารจัดการศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระภิกษุญา อัครมโม (ทองจูด) (2553) ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาเบื้องต้นความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนในจังหวัดนครศรีธรรมราช" ผลการวิจัยพบว่า มีประสิทธิภาพการสอนของครูสอนพระสอนศีลธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช อยู่ในระดับมาก องค์ประกอบความพึงพอใจในการปฏิบัติงานส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของพระครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราชอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05 ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานสามารถพยากรณ์ประสิทธิภาพการสอนได้ร้อยละ 62.70 ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานที่สามารถพยากรณ์ได้ คือ การยอมรับซื้อ ความรับผิดชอบ ความสำเร็จของงาน โดยได้ โดยได้สมการการพยากรณ์

ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จากการวิจัย พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นที่มีต่อทรัพยากรในการบริหารจัดการศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านเทคนิคและวิธีการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถค้นคว้าข้อมูลในการเรียนการสอน ผู้สอบสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนให้สนุกสนานน่าสนใจตามเนื้อหาที่สอน มีการจกกิจกรรมที่สัมพันธ์กับบทเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระคำไขคมภิรานนโท (ธงสวัสดิ์) (2553) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพในการบริหารหลักสูตรการเรียนการสอนของวิทยาลัยสงฆ์ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว” ผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารหลักสูตรการเรียนการสอนโดยภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ปานกลางการจัดหลักสูตรเป็นไปตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ แต่บุคลากรยังขาดทักษะ และประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรการเรียนการสอนเน้นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมตามแผนการสอน การวัดผลเน้นประเมินผลตามสภาพความเป็นจริงวิเคราะห์ผลการประเมิน เพื่อใช้ในปีต่อไปอย่างไรก็ตามยังขาดแคลนสื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยีที่ทันสมัย และการนิเทศการสอนอย่างต่อเนื่อง วิทยาลัยสงฆ์วัดองค์ต้องจัดให้มีการศึกษาดูงานฝึกอบรมด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ในการพัฒนาครูอาจารย์ และบุคลากรอย่างต่อเนื่องโดย

กำหนดเป็นนโยบาย และแผนการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม จัดหาสื่อ และเทคโนโลยี การเรียนการสอน และฝึกอบรมการใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพหนึ่งควรจัดหาเอกสาร ตำรา อุปกรณ์ เกี่ยวกับขบวนการเรียนการสอนให้เพียงพอ

ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน จากการวิจัย พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นของพระสงฆ์เกี่ยวกับทรัพยากรในการบริหาร ตามทฤษฎี 4M ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า มีการใช้สื่อ วัสดุทัศนมาประกอบการเรียนการสอน มีการใช้เครื่องขยายเสียงมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน มีการนำอุปกรณ์มาประกอบในการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระปลัดวรวิญญู อคฺคฺชิโร (2558)** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์” ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัญหา อุปสรรคในการบริหารจัดการพบว่า อดีตเจ้าอาวาสเป็นผู้นำเชิงปัจเจกชนสั่งการเพียงรูปเดียวจนปรากฏผลชัดเจนเจ้าอาวาสรูปแบบใหม่ซึ่งบริหารจัดการวัดต่อมาไม่สามารถสืบสานอัตลักษณ์เดิมไว้ได้ 2. หลักการบริหารตามแนวพุทธศาสนาช่วยให้การบริหารวัดดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงามและควรส่งเสริมอาคาริยวินัย 3. ความเป็นไปได้ในการพัฒนาการบริหารจัดการต้องอาศัยองค์ประกอบ ด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านบุคลากร ด้านเทคนิค ด้านสังคม และด้านประชากรชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา

ด้านการวัดผลและประเมินผล จากการวิจัย พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นของพระสงฆ์เกี่ยวกับทรัพยากรในการบริหาร ตามทฤษฎี 4M ด้านการวัดผลและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ผู้สอนมีการวัดผลและประเมินผลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการเรียนของผู้เรียนและคุ้มค่าต่อการใช้ทรัพยากรในการจัดการศาสนศึกษา ผู้สอนมีการวัดผลและประเมินผลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างคุ้มค่าต่อการใช้ทรัพยากรในการบริหารจัดการการศาสนศึกษา ผู้สอนการมีวัดผลและประเมินผลโดยเน้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เน้นกระบวนการคิด การแก้ ปัญหา การประยุกต์ใช้ และการปรับปรุงได้เหมาะสมต่อการใช้ทรัพยากรในการจัดการศาสนศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาแก้ววาล ธีรธมฺโม (2558)** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพแวดล้อมทั่วไปของการบริหารจัดการมีจุดแข็ง คือ มีการส่งเสริมให้มีการศึกษาปริยัติธรรมและอบรมภาคปฏิบัติภาวนาธรรมแก่พระภิกษุสามเณรภายในสำนัก 2. ปัจจัยหลักสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการเกิดประสิทธิภาพนั้น คือการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ 3. รูปแบบการบริหารจัดการที่เป็นมาตรฐาน คือเจ้าสำนักมีวิสัยทัศน์ มีการชวนช่วยศึกษาดูงานของสำนักที่มีมาตรฐานนำมาปรับปรุงสำนักเอง

องค์ความรู้จากการวิจัย (Body of Knowledge)

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” ทำให้ผู้วิจัยค้นพบองค์ความรู้จากการวิจัย ดังภาพที่ 1 ดังนี้

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นรูปแบบการบริหารจัดการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา มีดังนี้

คน (Man) บุคลากรทางการศึกษา ค่อนข้างมีความโดดเด่น โดยพระสงฆ์ในการทำวิจัยให้ความสำคัญปานกลาง คือ บุคลากรมีความรู้ความสามารถในการจัดการทรัพยากรด้านการศาสนศึกษา บุคลากรมีความเข้าใจในการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่ จำนวนของบุคลากร มีเพียงพอต่อการจัดการบริหารทรัพยากร

เงิน (Money) งบประมาณในการบริหารงาน ค่อนข้างมีความโดดเด่น โดยพระสงฆ์ในการทำวิจัยให้ความสำคัญปานกลาง คือ มีแหล่งเงินทุนภายนอกภาครัฐ มีแหล่งเงินทุนภายใน

นอกจากภาคเอกชน(ประชาชน) คือเงินที่ได้จากการบริจาคจากญาติโยมพุทธศาสนิกชน และมีการใช้งบประมาณในการบริหารจากงบภายใน(วัด)

วัสดุ (Materials) วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องจัดหา ค่อนข้างมีความโดดเด่น โดยพระสงฆ์ในการทำวิจัยให้ความสำคัญปานกลาง คือ ทรัพยากรที่มีอยู่เพียงพอต่อการบริหารจัดการในด้าน การศาสนศึกษา มีการจัดการทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปได้อย่างคุ้มค่า ทรัพยากรบางอย่างก็มีการนำกลับมาใช้ใหม่(Recycle) วัสดุที่ใช้แล้วหมดไป เช่นกระดาษที่พิมพ์ไปแค่ด้านเดียว

การจัดการ (Management) การบริหารสำนักเรียน ค่อนข้างมีความโดดเด่น โดยพระสงฆ์ในการทำวิจัยให้ความสำคัญปานกลาง คือ มีการวัดระดับความรู้ความสามารถของและ มาตรฐานของผู้บุคลากร มีมาตรการในการวัดระดับผู้เรียนได้ตรงตามมาตรฐานที่กำหนดไว้อย่างเป็นสากล มีการจัดสรรงบประมาณในการบริหารสำนักเรียนอย่างเหมาะสมและเพียงพอ

ด้านบุคลากร ค่อนข้างมีความโดดเด่น โดยพระสงฆ์ในการทำวิจัยให้ความสำคัญปานกลาง คือ มีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการศาสนศึกษา ทั้งยังมีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการศาสนศึกษา จากองค์กรภาครัฐเข้ามาสนับสนุน โดยบุคลากรเหล่านั้น มีความรู้ความเข้าใจและมีความสามารถในการบริหารจัดการศาสนศึกษาเป็นอย่างดี

ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ค่อนข้างมีความโดดเด่น โดยพระสงฆ์ในการทำวิจัยให้ความสำคัญปานกลาง คือ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถค้นคว้าข้อมูลในการเรียนการสอน ผู้สอนสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนให้สนุกสนานน่าสนใจตามเนื้อหาที่สอน มีการจัดกิจกรรมที่สัมพันธ์กับบทเรียน

ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ค่อนข้างมีความโดดเด่น โดยพระสงฆ์ในการทำวิจัยให้ความสำคัญปานกลาง คือ มีการใช้สื่อ วัสดุทัศนมาประกอบการเรียนการสอน มีการใช้เครื่องขยายเสียงมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน และมีการนำอุปกรณ์มาประกอบในการเรียนการสอน

ด้านการวัดผลและประเมินผล มีความโดดเด่น โดยพระสงฆ์ในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ ผู้สอนมีการวัดผลและประเมินผลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการเรียนของผู้เรียนและ คุ้มค่าต่อการใช้ทรัพยากรในการจัดการศาสนศึกษา มีการวัดผลและประเมินผลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างคุ้มค่าต่อการใช้ทรัพยากรในการบริหารจัดการการศาสนศึกษา และผู้สอนการมีวัดผลและประเมินผลโดยเน้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เน้นกระบวนการคิด การแก้ปัญหา การประยุกต์ใช้ และการปรับปรุงได้เหมาะสมต่อการใช้ทรัพยากรในการจัดการศาสนศึกษา

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการศาสนศึกษา ของคณะสงฆ์อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ควรส่งเสริมให้อาจารย์จัดทำคู่มือเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยการสนับสนุนเงินงบประมาณให้ เพื่อให้นักเรียนเข้าใจง่ายขึ้น

1.2 ควรจัดให้มีอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ เช่น คอมพิวเตอร์ กระดาษ และอุปกรณ์อื่น เพื่อสร้างความสะดวกและคล่องตัวในการสอนของครูผู้สอน

1.3 ควรมีการอบรมพิเศษให้กับผู้เรียนที่มีการพัฒนาการเรียนช้ากว่าปกติ โดยการอบรมพิเศษหรือการเรียนกวดวิชา เข้าในแต่ละรายวิชานั้นๆ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา กับเขตอำเภออื่นๆ ที่มีการจัดการศึกษาใกล้เคียงกัน

2.2 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับความพึงพอใจในการบริหารจัดการศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อจะได้นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลที่ดีมากยิ่งขึ้น

2.3 ควรศึกษาโดยใช้ทฤษฎีในด้านอื่นๆที่ไม่ได้นำมาศึกษาและนำมาใช้ได้จริงในการบริหารจัดการศาสนา เช่น ทฤษฎี 4 M ทฤษฎี 7 เป็นต้น เพื่อนำมาปรับใช้ในการส่งเสริมในการเผยแผ่

เอกสารอ้างอิง (References)

สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง. (2543). *การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์*.

กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

พระกฤษฎา อคคธมโม (ทองจุด). (2543). *การศึกษาองค์ประกอบความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนในจังหวัด*

นครศรีธรรมราช. ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

พระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมโก). (2558). *กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระคำไข คมภิรานนโท (ธงสวัสดิ์). (2553). *ประสิทธิภาพในการบริหารหลักสูตรการเรียนการสอนของวิทยาลัยสงฆ์ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระปลัดวรญาณ อกคฺคชีโร. (2558). การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุค
โลกาภิวัตน์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหากังवाल ชีรธมโม. (2558). การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัด. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัย
กรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาศรณชัย มหาบุญโณ. (2556). การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการใน
ยุคโลกาภิวัตน์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.